

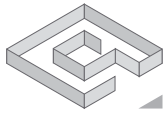
Prejav Teodora Münza

pri príležitosti promócií absolventov
Bratislavskej medzinárodnej školy liberálnych štúdií (BISLA)
24. júna 2010

Vážené dámy a páni, milí priatelia študenti,

rád som prijal oslovenie zo strany vedenia školy povedať vám niekoľko slov pri príležitosti vašej promócie. Vy ste však politológovia a ja som filozof. Starší filozof. Keď som ja bol promováný, existencia vašej Bratislavskej medzinárodnej školy liberálnych štúdií bola nemysliteľná. Našťastie, máme toto obdobie za sebou. Žijete a budete ďalej študovať a pracovať v demokracii, máte slobodu myslenia a prejavu, svet je pre vás otvorený.

Tým nechcem povedať, že máte na ružiach ustlané. Také zriadenie existuje len v ľudských snoch. Vieme veľmi dobre, že aj demokracia má svoje úskalía a ani o kapitalizme, s ktorým k nám zavítala, si nerobíme ilúzie. Na tieto úskalía budete narážať aj vy a tvrdo s nimi bojovať. Myslím si, že kapitalizmus spolu s demokraciou dokonca vyhrotili určité protiklady a protirečenia, ktoré existujú oddávna. Tieto systémy postavili človeka na vlastné nohy a povedali mu: dost bolo poručníkovania, si slobodný, staraj sa o seba sám, máš určité schopnosti, uplatni ich, snaž sa, čo si vydobyješ, to bude tvoje. Tým le-

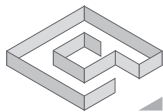
galizovali a kodifikovali prírodnú a prirodzenú nerovnosť medzi ľuďmi, nerovnosť schopností v získavaní výhodných ekonomických, politických, sociálnych, kultúrnych a iných pozícií. Povedané Nietzscheho slovami, nerovnosť v boji o moc.

Ľudia však nie sú rovnakí ani morálne, ani charakterovo a vieme, ako to dopadá. Slabší, ale prípadne morálnejší sa k výhodám nedostávajú, vynárajú sa sťažnosti, dochádza k rebéliám a revolúciám, lebo toto je jeden z najstarších a najbolestivejších problémov ľudstva. Tento stav kodifikoval už dávno z náboženského hľadiska apoštol Pavol, keď vo svojom *Liste Rimanom* konštatoval, že Boh nehodnotí ľudí podľa ich skutkov, ale ešte skôr, než sa narodili, vyvolil jedných na česť a druhých na nečesť, a že teda dary rozdeľuje len podľa svojej milosti a predurčenia. Keď preložíme tieto slová do svetového jazyka, nachádzame tu schválenú prirodzenú nerovnosť ľudí.

Na druhej strane však počúvame, že pred zákonom sme si všetci rovní. Aj v možnostiach na získanie spomenutej moci sme si vraj rovní. Rovnosť medzi ľuďmi je tiež starý ideál, vzniknutý ako protiklad k nerovnosti. Platón ju vyniesol až do transcendentna medzi idey, odkiaľ nám má medzi inými ideami svietiť na ceste dejinami a priťahovať nás k sebe a Nietzsche zase konštatoval, že my sme si už „privykli učeniu o rovnosti ľudí, nie však rovnosti samej“. Naša prirodzenosť je totiž v tejto súvislosti silnejšia než pred-savzatia a zase nemusím poukazovať na to, ako táto rovnosť pred zákonom vyzerá. V podhubí nášho života prebieha boj o moc ďalej, mnohoraká záujmovosť a korupcia nechávajú rovnosť len na papieri, navyše zákon možno tiež vykladať mnohako a je až obdivuhodné, ako všelijako ho dokáže človek prekrúcať a dokazovať, že jeho činy sú s ním v súlade. Po príklady nemusíme chodiť ďaleko, stačí sa poobzerať okolo seba. Po tejto stránke neprinášajú kapitalizmus s demokraciou veľa nového, ba kodifikáciou nerovnosti podkopávajú rovnosť, ktorú tiež kodifikovali. Rovnosť s nerovnosťou sú v dejinách v ustavičnom a mnohorakom konflikte, lebo človek zostáva v každom sociálno-politickom systéme človekom.

V dejinách teda navzájom bojujú okrem iných tieto dva protiklady. Jeden prírodný, ktorý je aj v nás ako prírodných tvoroch, a jeden ľudský, povedal by som, že kultúrny. Sme kultúrotvorné bytosti a zakladáme si na tom, že sa nad prírodu aj povznášame, že ju aj v sebe samých pretvárame, čím ju premáhame, a práve snaha o rovnosť má byť jedným z dôkazov tohto pretvárania. Je to však len ideál, kým nerovnosť je tvrdá realita. Myslí, že pôvodcom tohto ideálu je vzdor, nespokojnosť človeka s nerovnosťou, a potreba ju odstraňovať. Prečo nerovnosť, keď sme všetci ľudia a sme si teda aspoň v tomto od prírody rovní?! Prečo nerovnosť, keď sme všetci deti jedného Boha? Odpoveď zo žiadnej strany neprichádza, vo chvíľach našich existenciálnych otrasov sa cítíme až strašidelne sami a musíme si to aj sami riešiť. No práve preto, že tu bojuje ideál s realitou, realita často víťazí.

Kapitalizmus a demokracia teda tento problém tiež nevyriešili, a preto si myslím, že nie sú posledným štádiom dejín, ako sme tiež už počuli. Takých štádií bolo viac, ešte pred nedávnom mal byť ním aj nacizmus, ešte viac komunizmus, ktorý však padol skôr, než sa stačil uskutočniť. Našou útechou je, že oba tieto obľudné systémy zmietla snaha po

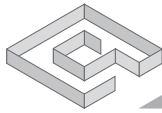
slobode, tolerancii, humánnosti, teda snaha namierená proti surovej, egoistickej moci, že, povedané inak, kultúrnosť zvíťazila nad prírodnosťou.

Darmo si však lichotíme, že sa kultúrou povnásame nad prírodu a odpútavame sa od nej. Sme naskrze prírodné tvory a nad prírodu sa povznásame len v samej prírode. Aj kultúra je prírodný jav a kultúrnosť je v nás slabšia než surová prírodnosť preto, lebo, je oveľa mladšia.

Vzniká otázka či vôbec niekedy dospejeme do štádia, keď ideál natrvalo zvíťazí nad realitou. Myslím si, že nie, a nie je to ani žiaduce. Aby sa to stalo, museli by sme z človeka vyoperovať spomenutú nerovnakosť, ale to by ochromilo v nejednej súvislosti spoločenský život, lebo by to vyradilo súťaženie medzi ľuďmi, ktoré hýbe spoločnosťou a núti ju napredovať. Stále platí to prastaré Herakleitovo: boj je otcom všetkého. Desí ma myšlienka, že by sme mali raz vyklonovať dokonca nielen celkom rovných, ale aj rovnakých ľudí, vraj takých, ktorých, ako sa u nás hovorí, ani vlastná mater nerozozná. Čo by takí ľudia navzájom asi robili, veď by nemali dôvod ani hrať rôzne hry, lebo by nepotrebovali zvíťaziť jeden nad druhým, nemali by dôvod diskutovať, chcieť mať pravdu, niečo presadzovať. Prípadne by sa pobili, lebo by chceli všetci zvíťaziť. No my už aj vieme, na čo by nám boli dobrí: ako poslušní vojaci. O to však stojíme najmenej. Ideály nie sú na to, aby sa dosahovali, ale aby pritahovali. Či sa nám to páči alebo nie, sme nastavení na život a jeho protiklady vo svete, v ktorom žijeme a tým, že sme tento život prijali, prijali sme aj jeho zlo v tisícokrakých podobách. Budeme stále a znovu proti nemu bojovať, nie však márne, lebo si pritom aj niečo vydobijeme. Inak by tento život nemal pre nás zmysel.

Pýtame sa teda: Ak nerovnakosť a nerovnosť sú aj nevyhnutné, kam sme to s nimi doteraz dotiahli? Dejiny nám ukazujú, že aj po morálnej stránke sme určité úspechy dosiahli. Získali sme väčšiu citlivosť voči bolestiam a neduhom druhých ľudí, staráme sa o nich viac a v tomto sme dospeli dokonca tak ďaleko, že sme si vytvorili problémy a nebývalé protirečenia, ktorých riešenie bude práve na vás, mladých, uchopujúcich veslá spoločenského života. Spomeniem len niektoré, už všeobecne známe: preludnenie, predlžovanie priemerného ľudského veku, starostlivosť o neduživých, ktorých by nemilosrdná príroda odstránila, zvyšovanie nárokov na pohodlný život, teda aj na prírodu, ekologická kríza atď., atď. Najviac sa z toho obviňujú lekárske vedy – obviňujú neprávom, lebo plnia len svoju morálnu povinnosť. Na jednej strane to musíme robiť, na druhej vieme, že sa tým vháňame do ťažkostí. Jedno zlo odstránime, druhé sa vynorí a bude stále naším verným sprievodcom.

Ako sa dostať z tohto paradoxu? Myslím si, že pokiaľ ide o prírodu, vec nie je taká ťažká. Príroda nám neustúpi ani o piad' a ako už dávno konštatoval Francis Bacon, premôžeme ju len poslušnosťou. V našom prípade to znamená, že nerovnakosť prijmeme ako fakt, ako nevyhnutnosť, ktorá sa nedá odstrániť. Žiada si to toleranciu, skromnosť, uvedomenie si toho, že ani tí, čo ponad nás prečnievajú, nemajú na svojom dare nijakú zásluhu, ba že museli veľa pracovať, aby svoju hrivnu nezakopali a poskytlí z nej niečo aj spoločnosti. Veď práve oni nás často posúvajú v dejinách dopredu. Pravda, predovšetkým

ak ide o čestných ľudí a nie o tiež nadaných širokolaktových karieristov, ktorých je medzi nami dosť a ktorým sa, žiaľ, tiež darí. Príroda totiž nevytvára dobrých a zlých, delíme ich takto len my a často svoje hodnotenia aj prehodnocujeme.

Horšie je to so spoločenskou nevyhnutnosťou, lebo tu je v hre človek so svojou neistotou v poznávaní a hodnotení. Čo všetko bolo v dejinách už nevyhnutné a padlo to! Za druhej svetovej vojny mal byť pre nás nevyhnutný nacizmus a jeho svetovláda na čele s nadradenou čistou rasou, po nej zase komunizmus na čele s robotníckou triedou a komunistickou stranou. Čo však po nich zostalo? Len horká chuť v ústach, no u niektorých aj nostalgia.

Aj dnes máme mnoho rôznych spoločenských nevyhnutností. Našťastie, žiaden politický spasiteľ nám ich zhora nediktuje a pre mnohé sa môžeme slobodne rozhodnúť. Každý si zvolí asi tú, ktorá vyhovuje jeho osobnému založeniu najlepšie. Rád verím, milí priatelia študenti, že sa vám podarí nájsť si svoje miesto v našej zložitej spoločenskej sieti, a to nielen navonok, ako dobrý zdroj príjmov, ale aj vo svojom vnútri, často dôležitejšom, než je to prvé. A tiež rád verím, že sa vám podarí čestne spolukormidlovať náš život tak, aby ste pomáhali riešiť viaceré z protirečení, ktoré nás prenasledujú a aby ste tak spoluposúvali pokrok našej spoločnosti. Nedávno zosnulý americký novopragmatista Rorty veľmi výstižne hovorí, že nás ľudí spája „vnímavosť k bolesti a najmä k tej zvláštnej bolesti, ktorá ľudí odlišuje od zvierat – k poníženiu“. Už Spinoza dávno pred ním poznamenal, že človek najťažšie zo všetkého znáša poručníkovanie druhého človeka, seberovného tvora. Prajem vám, aby ste tohto ponížovania a poručníkovania zažili čo najmenej, ale aj, aby ste mohli pracovať na tom, aby sa z nášho života vytratilo.

Teda prajem vám mnoho zdravia, elánu do práce a veľa úspechov v nej.

